
MASCULINITY AND CONSCIENCE IN THE PROSE OF LIVIU REBREANU: A CRITICAL PERSPECTIVE ON MODERN IDENTITY

Iulia Maria GIUREA

Lecturer phd., Universitatea „Constantin Brâncuși” din Targu Jiu

Abstract: This study examines the construction of male characters in the works of Liviu Rebreanu, highlighting the interplay between social determinism, moral conflict, and identity formation. Combining realist observation with psychological depth, Rebreanu creates complex figures such as Ion and Apostol Bologa, who embody tensions between instinct and norm, desire and duty, individual will and external constraints. The paper explores how these characters reflect both their socio-historical context and universal aspects of the human condition, emphasizing their relevance to contemporary discussions on masculinity, ethics, and identity. Drawing on major critical perspectives, the analysis reveals that Rebreanu’s male protagonists are not mere typologies, but dynamic consciousnesses shaped by internal struggles and societal pressures. Ultimately, the study argues that these characters function as enduring models for understanding the complexities of modern identity and the moral dilemmas inherent in human existence.

Keywords: masculinity, identity crisis, moral conflict

**Contact details
of the
author(s):** giurea.iuliamaria@gmail.com

Construcția personajelor masculine în creația lui Liviu Rebreanu depășește cadrul unei simple redări realiste a unei epoci ori a unui mediu social. Aceste figuri funcționează asemenea unor oglinzi multiple în care se reflectă tensiunile profunde dintre individ și forțele exterioare — sociale, istorice sau morale — dar și conflictul interior al omului cu sine însuși.

Deznodămintele tragice, conflictele recurente și tipologiile reluate pun în lumină un adevăr esențial: personajul rebrenian nu poate fi redus la statutul de „tip” specific unei epoci, ci reprezintă o conștiință aflată în căutarea sensului într-o realitate fragmentată.

Într-un context dominat de incertitudine, crize identitare și redefiniri axiologice, personajele lui Rebreanu își păstrează relevanța tocmai prin caracterul lor conflictual. Ion, Bologa, Petre Petre și celelalte figuri masculine nu se limitează la statutul de creații literare, ci devin veritabile „studii de caz” ale vulnerabilității, orgoliului, căutării și prăbușirii. Ele invită la introspecție, sugerând că drama umană nu este determinată exclusiv de contextul istoric, ci de o structură profundă a ființei, care,

indiferent de epocă, oscilează între dorința de a acționa și capacitatea de a o face, între vinovăție și izbăvire.

Personajele masculine din opera lui Rebreanu au trezit, de-a lungul timpului, un interes critic susținut, atrăgând atenția unor exegeți de prim rang ai literaturii române. De la interpretările din perioada interbelică până la abordările actuale, aceste figuri epice au fost analizate din unghiuri variate — estetice, sociale și filosofice — specifice diferitelor contexte istorico-culturale. Astfel, se poate spune că Rebreanu nu se limitează la a contura destine individuale memorabile, ci se afirmă și ca un autor care a deschis un spațiu fertil pentru reflecția critică, aducând în discuție teme precum masculinitatea, conștiința, moralitatea și determinismul social.

Printre primii critici care au evidențiat rolul lui Rebreanu în dezvoltarea romanului românesc modern se numără Eugen Lovinescu. În *Istoria literaturii române contemporane*, acesta afirmă că Rebreanu marchează „momentul obiectivității în romanul românesc” și introduce „personajul profund motivat, analizat fără intervenții patetice” (Lovinescu, 1981, p.312). În aceeași linie interpretativă, George Călinescu subliniază, în ampla sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, că personajele rebreniene sunt „mari conștiințe în criză”, remarcând în mod special figura lui Apostol Bologa, descrisă drept „o creație aproape dostoevskiană” (Călinescu, 1986, p.521).

O perspectivă relevantă asupra personajului Ion este oferită de Mihail Ralea, care îl vede nu doar ca pe un individ dominat de obsesia pământului, ci ca pe o „emanație a unei lumi țărănești caracterizate prin raporturi de forță și instinct de conservare” (Ralea, 1967, p.219). Din acest punct de vedere, Ion devine expresia determinărilor sociale proprii unui mediu în care materialitatea prevalează asupra dimensiunii afective.

În perioada postbelică, interpretările dedicate personajelor masculine ale lui Rebreanu capătă o complexitate sporită. Eugen Simion remarcă, în volumul *Scriitori români de azi*, caracterul contradictoriu al lui Apostol Bologa, arătând că „personajul reunește contradicții fundamentale ale omului modern: raționalitatea și credința, supunerea și revolta, individualismul și nevoia de apartenență.” (Simion, 1984, p. 188). În viziunea sa, parcursul lui Bologa configurează un traseu moral de tip existențialist, apropiindu-l de marile personaje tragice ale literaturii europene.

Mihai Zamfir aduce o contribuție importantă la reevaluarea contemporană a acestor figuri, discutând, în lucrări precum *Formele liricii românești și Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, despre „estetica lucidității” specifică prozei lui Rebreanu. El subliniază faptul că „Rebreanu conturează personaje masculine nu pentru a le judeca, ci pentru a le înțelege în relația lor cu lumea” (Zamfir, 2011, p. 274), evidențiind astfel dimensiunea lor existențială și antropologică.

Într-o perspectivă recentă, Andrei Terian analizează aceste personaje în cadrul studiului *Critica de tranziție* și al cercetărilor dedicate canonului literar românesc, insistând asupra felului în care ele reflectă tensiunile identitare ale modernității. El observă că „masculinitatea rebreniană este adesea o construcție instabilă, marcată de crize și contradicții, situată între idealul eroic și realitatea determinismului social.” (Terian, 2009, p.113).

O comparație relevantă poate fi realizată cu Camil Petrescu, autorul romanului *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, care construiește un personaj profund contradictoriu, Ștefan Gheorghidiu, comparabil cu Apostol Bologa din opera lui Rebreanu. Chiar dacă Gheorghidiu evoluează într-un cadru narativ și social diferit, el exprimă, asemenea lui Bologa, tensiunile interioare ale intelectualului român confruntat cu realități istorice traumatizante. În acest sens, interpretarea personajelor masculine rebreniene se îmbogățește prin plasarea lor într-un dialog mai amplu cu alte tipologii din proza interbelică.

Un element mai rar explorat, dar esențial pentru aprofundarea analizei, este relația dintre identitatea masculină și dimensiunea etică. Adrian Marino, în *Biografia ideii de literatură*, afirmă că „Rebreanu nu scrie despre morală, ci o experimentează prin conflictele morale ale personajelor sale”.

Această idee evidențiază faptul că etica nu apare ca simplu discurs teoretic, ci ca experiență trăită, manifestată prin alegeri, gesturi și sacrificii. Observația susține interpretarea potrivit căreia aceste personaje nu sunt construite cu scop didactic, ci pentru a explora limitele libertății și ale responsabilității umane.

În acest context, analiza critică a personajelor masculine din opera lui Rebreanu pune în lumină complexitatea și relevanța lor în literatura română. Fie că sunt interpretate ca expresii ale instinctului, ale conștiinței morale sau ale solidarității colective, aceste figuri au fost constant analizate ca reflecții ale unei societăți aflate în transformare și ale unei literaturi preocupate de echilibrul dintre artă și realitate.

O contribuție importantă la această perspectivă o aduce Nicolae Manolescu, care, în *Arca lui Noe*, subliniază că Rebreanu „închide o etapă și deschide alta în literatura română, caracterizată prin personaje puternice, dotate cu o logică dură și implacabilă” (Manolescu, 1981, p.176). Liviu Rebreanu se numără, fără îndoială, printre autorii care au configurat cu o remarcabilă forță de pătrundere imaginea bărbatului situat la granița dintre arhetipal și modern. Personajele sale masculine precum Ion sau Apostol Bologa nu doar animă universuri narative bine articulate, ci exprimă în profunzime crize identitare, tensiuni morale și transformările continue ale masculinității românești. Într-un cadru socio-cultural în care bărbatul este frecvent asociat cu datoria, autoritatea și sacrificiul, Rebreanu propune o viziune complexă, în care tradiția, lupta pentru afirmare și dilemele etice se împletesc cu dimensiunea tragică a existenței umane.

Personajul Ion din romanul cu același nume se configurează ca un arhetip al masculinității rurale, profund legat de valorile pământului și ale familiei tradiționale. Pentru acesta, pământul devine simbol al puterii, al apartenenței și al statutului social, transformându-se într-o obsesie care îl domină în totalitate: „Iubirea lui Ion pentru pământ era o patimă, o sete care-i ardea sufletul și trupul” (Rebreanu, 1985, p.94). Așa cum remarcă Nicolae Manolescu, „Ion este un personaj primitiv, dar animat de o dorință acută de a fi cineva, de a se impune prin posesiune și forță” (Manolescu, 2003, p.216). Modelul de masculinitate ilustrat aici este unul rigid, autoritar, aproape tribal, în care virilitatea este evaluată prin capacitatea de cucerire și dominare. Această formă de masculinitate tradițională reflectă fidel realitățile societății rurale românești de la începutul secolului al XX-lea, unde valorile comunitare erau strâns legate de posesia pământului. Ion nu apare doar ca un individ singular, ci ca exponent al unei colectivități care echivalează bărbăția cu ideile de „a avea” și „a stăpâni”. Într-un studiu recent dedicat imaginarului masculin în literatura română, Sorin Lavric subliniază: „Bărbatul român de la începutul secolului este definit prin instinctul de conservare, aspirația spre ascensiune și dorința de legitimare socială. Ion înglobează toate aceste trăsături cu o brutalitate arhetipală.” (Lavric, 2005, p.173)

Apostol Bologa, protagonistul romanului *Pădurea spânzuraților*, întruchipează un tip de masculinitate modernă, caracterizată prin conștiință morală și reflexivitate, aflată în permanent conflict atât cu sinele, cât și cu valorile sistemului. El apare inițial ca un intelectual naiv, dar traversează un proces lent și inevitabil de clarificare morală, în urma căruia ajunge să înțeleagă că supunerea față de o autoritate nedreaptă reprezintă o vină mai gravă decât însuși moartea. Pentru el, trădarea propriilor valori capătă semnificația unei adevărate sinucideri interioare, iar decizia finală — refuzul de a participa la execuția unui soldat român — devine un act de sacrificiu conștient, asumat până la ultimele consecințe: „Conștiința mea strigă împotriva mea!” (Rebreanu, 1976, p.212)

Din perspectivă teoretică, Apostol Bologa poate fi interpretat ca o expresie a masculinității hegemonice aflate în criză. Acest concept desemnează momentul în care individul refuză să mai funcționeze ca instrument al unei autorități exterioare și alege autonomia morală, chiar cu prețul propriei existențe. Astfel, Bologa se îndepărtează de tiparul soldatului obedient și se apropie de figura martirului tragic, capabil de introspecție și revoltă interioară. În acest cadru, el se conturează ca un

precursor al personajelor moderne confruntate cu opoziția dintre legea impusă din exterior și imperativul moral interior. Adrian Marino evidențiază această dimensiune în *Biografia ideii de literatură*, afirmând că „Rebreanu îl construiește pe Bologa ca pe un creuzet moral, în care se topește întreaga ambiguitate a războiului și a patriotismului impus” (Marino, 1987, p.264).

Pe de altă parte, Eugen Simion consideră că „personajele lui Rebreanu reflectă nu doar realitatea socială a vremii, ci și o problemă universală: bărbatul care, în căutarea identității sale, se pierde în labirintul propriilor alegeri” (Simion, 1974, p.167). În aceeași direcție, G. Călinescu evidențiază faptul că „Apostol Bologa este prototipul martirului conștient, un bărbat prins între două coduri morale contradictorii.” (Călinescu, 1941, p. 593).

Aceste interpretări consolidează ideea că personajele lui Rebreanu nu pot fi reduse la simple tipare sau clișee, ci trebuie înțelese ca structuri complexe, încărcate de semnificații culturale profunde. Astfel, interpretarea personajului masculin la Rebreanu nu trebuie să rămână la nivelul trăsăturilor exterioare, ci să pătrundă în profunzimea construcției identitare. Aceste figuri întruchipează complexitatea condiției umane moderne, situându-se într-o permanentă tensiune între impuls și rațiune, individualism și apartenență colectivă, realitate și ideal.

Personajele masculine din proza lui Liviu Rebreanu îmbină observația socială de tip realist cu o analiză psihologică profundă, punând în evidență conflictele esențiale dintre individ și societate, instinct și normă, dorință și datorie. Fiecare erou rebrenian este definit de o tensiune constantă între impulsurile interioare și constrângerile impuse de mediul exterior. Configurarea acestor personaje se sprijină pe tehnici narrative moderne, precum obiectivitatea perspectivei, introspecția nuanțată și utilizarea simbolismului integrat organic. Astfel, Rebreanu le conferă consistență și veridicitate, transformându-le în figuri cu deschidere universală, capabile să depășească limitele timpului și spațiului. Raportul dintre aceste personaje și mediul în care evoluează este unul tensionat și adesea conflictual. Tipologiile masculine din opera rebreniană nu pot fi privite ca simple construcții ficționale, ci ca expresii ale unor structuri sociale și psihologice profunde. Ele își mențin actualitatea și în prezent, într-un context în care identitatea masculină este supusă unor procese continue de redefinire între tradiție și modernitate.

Prin intermediul acestor figuri, opera lui Liviu Rebreanu contribuie decisiv la configurarea identității literare și culturale românești. Ea nu doar reflectă cu fidelitate realitățile epocii interbelice, ci oferă și un cadru de reflecție asupra condiției umane în ansamblu, păstrându-și forța expresivă și relevanța chiar și în contemporaneitate. Individul apare ca fiind modelat și constrâns de contextul istoric, cultural și economic, fiind nevoit să-și definească identitatea și valorile sub presiunea unor factori externi puternici. În viziunea lui Rebreanu, mediul nu constituie un simplu decor, ci acționează ca un agent activ în configurarea destinului uman.

Parcursul psihologic al eroilor rebrenieni este marcat de transformări profunde, adesea ireversibile. Fiecare dintre ei traversează un traseu existențial complex, care pornește de la aspirație și poate conduce spre degradare, de la revelație către radicalizare, culminând frecvent cu sacrificiul sau moartea — expresii ultime ale eliberării sau ale resemnării.

REFERENCES

- Călinescu, G. (1941). *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
- Călinescu, G. (1986). *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: Editura Minerva.
- Lavric, S. (2005). *Ontologia lui Noica*. București: Humanitas.
- Lovinescu, E. (1981). *Istoria literaturii române contemporane* (Vol. 2). București: Editura Minerva.
- Manolescu, N. (1981). *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc* (Vol. 1). București: Editura Minerva.
- Manolescu, N. (2003). *Arca lui Noe* (Vol. 1). București: Editura Gramar.
- Marino, A. (1987). *Biografia ideii de literatură*. București: Editura Dacia.
- Ralea, M. (1967). *Probleme de literatură și artă*. București: Editura pentru Literatură.
- Rebreanu, L. (1976). *Pădurea spânzuraților*. București: Editura Cartea Românească.
- Rebreanu, L. (1985). *Ion*. București: Editura Minerva.
- Simion, E. (1974). *Scriitori români de azi* (Vol. 1). București: Editura Cartea Românească.
- Simion, E. (1984). *Scriitori români de azi* (Vol. 2). București: Editura Cartea Românească.
- Terian, A. (2009). *Critica de tranziție*. București: Editura Cartea Românească.
- Zamfir, M. (2011). *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*. Iași: Polirom.